

RED/NERED NA CELJSKI TRŽNICI

Pri razmišljanju o celjski tržnici sem naletel na soobstoj dveh konceptov: red/nered. Uvodoma naj povem, da me tržnica kot prostor in vse kar je povezano z njim, nikoli ni preveč privlačila, kajti vedno sem jo povezoval s kaosom, z brezvladjem in nasiljem. K oblikovanju takega odnosa do omenjenega prostora so prispevali tudi številni prispevki o pokolu na sarajevski tržnici, ki sem jih preko televizijskega zaslona videl v rani mladosti. Danes se moj odnos do tržnic spreminja, kajti tudi mene se je dotaknil proces, ki skuša tržnice predstaviti kot prostore, kjer se prodajajo čisti, neoporečni izdelki, ki človeku zagotavljajo daljše in srečnejše življenje. Moja opažanja so potrdili tudi sogovorniki, s katerimi smo se udeleženci prvi dan delavnice sproščeno pogovarjali v muzejski kavarni. Imeli so nam marsikaj povedati. Nekoliko dražji nakup na tržnici so opravičevali z ugotovitvijo, da so živila, ki so tam na voljo, veliko bolj zdrava od živil v trgovinah. Ta miselnost potrjuje obče znano dejstvo, da meščani podeželje povezujejo z zdravim načinom življenja, k čemur vodi tudi zdrav način prehranjevanja, ki se mu je mogoče približati z obiskom tržnice, kjer naj bi bili naprodaj zdravi produkti. S prenovo celjske tržnice bo omenjeni prostor prav gotovo dobil nove razsežnosti.

Za produciranje in ohranjanje identitete tržnice kot prostora, kjer je mogoče kupiti različne produkte, bodisi poljščine, povrtnine, sadje in vse drugo, kar je na voljo na stojnicah, torej prostora, kjer vlada nek red, je treba slediti določenim kriterijem, ki so zapisani v tržnem redu. Obenem se dogaja še en zanimiv proces, to je konstrukcija drugega. V našem primeru je to svinjski sejem, ki je vse to, kar si celjska tržnica ne želi postati. Gre namreč za odprt prostor, pravzaprav parkirišče zunaj centra mesta, kjer so najprej prodajali zgolj svinje, sedaj pa je tam mogoče kupiti vso mogočo kramo, od hrane in igrač za otroke do oblačil.

Udeleženci delavnice smo za kar najboljšo predstavo svojega raziskovalnega pojava želeli spoznati tudi tržni red. Oseba, ki ga zagotovo dobro pozna, je upravitelj celjske tržnice. Z njim sem se pogovarjal skupaj z Alenko Čas in s Tanjo Roženbergar Šega.

*Tržni upravitelj celjske tržnice.
Fototeka Muzeja novejšje
zgodovine Celje, julij 2007*

Podal je zanimivo primerjavo, tržnico je namreč primerjal z veliko družino, katere člani se morajo med seboj dobro razumeti, delovati kot celota, če želijo biti čim boljši in uspešni. Omenjeno misel je podkrepil z izjavo, da načeloma z branjevkami/ci nima večjih nesoglasij, razen tistih manjših preprirov, ki naj bi bili del vsakdana vsake družine. Pod svojim okriljem ima trenutno 70 stalnih branjevk, mnoge med njimi prodajajo na tržnici že med 20 in 30 let. Po prvih vtisih bi upravitelja lahko primerjal z opisi uniformiranih stražnikov z začetka 20. stoletja, ki so delovali na ljubljanski tržnici, kajti po pisanju Nene Židov v monografiji *Ljubljanski živilski trg* je bil stražnik strah in trepet vseh kmetov. To so bili gospodje, ki so znali povzdigniti glas in zahtevati red (1994: 39). Vsekakor je omenjeni gospod poglavar te velike družine, ki mora skrbeti, da celoten ustroj brezhibno deluje. Sedanji upravitelj je povedal, da na tržnici slušbuje že 20 let. V isti sapi je še omenil, da v teh dvajsetih letih ni bilo še nobene spremembe, razen te, da so se menjala različna podjetja, ki so upravljala tržnico. Danes to nalogo opravlja podjetje Vrtnarstvo Celje d. o. o., ki deluje na podlagi sprejetega tržnega reda, ki je v skladu s pravilnikom Zakona o trgovini. Sogovornik je še posebno poudaril težave s sanitarijami, to so namreč edina javna stranišča v mestu. V pogovoru je beseda nanesla tudi na načrtovano prenovo tržnice. Sogovornik je spregovoril o svojih predlogih, ki jih je podal arhitektu prihodnje tržnice. Opozoril ga je na problematiko premajhnega števila skladišč. Slabost načrtov za novo tržnico naj bi bila v tem, da bo imel prostor premalo svetlobe. Zagotovil nam je kopijo tržnega reda, kjer so v devetih točkah zapisane pravice in dolžnosti, ki veljajo na tržnici. Naj jih za boljšo predstavo nekaj navedem: skrbi za izvajanje tržnega reda in urejenost tržnice, nadzor kakovosti blaga; sklepanje pogodb s prodajalci na tržnici; skrb za ustrezno dokumentacijo prodajalcev, najmanjše tržnih pripomočkov, skrb za vzdrževanje in posodobitev tržne opreme in sodelovanje s pristojnimi službami itd. (Bornšek 1995).

Dobil sem občutek, da je pogostejše jabolko spora odločba, ki pravi, da lahko kmetovalci in drugi posamezniki prodajajo blago le iz lastne proizvodnje, kajti dogajalo naj bi se, da določene branjevke/vci v večjih količinah nakupujejo blago v trgovskih centrih, na svinjskem sejmu na Teharjah oziroma pri raznih dobaviteljih, nato pa jih prodajo na tržnici kot domači proizvod. Za prestopnike takšne vrste naj bi poskrbel upravljavec, ki jih najprej ustno opozori, če pa je treba, pa jim nadaljnjo prodajo tudi prepove. Vendar naj bi bilo po njegovih besedah malo takšnih primerov, kar pa me rahlo čudi, kajti v pogovoru je omenjeni problem večkrat poudaril. Na podoben problem so nekajkrat naletele tudi kolegice, ki so se pogovarjale z branjevkami. Zavedam se, da so obtožbe branjevk, da nekdo prodaja blago, ki ni iz domače pridelave, lahko tudi način spodkopavanja legitimnosti svoje konkurence. Vendar naše terenske izkušnje tega dejstva

v glavnem ne potrjujejo, kajti branjeveke so pogosto poudarjale medsebojne kolegialne odnose.

Z opravljenim delom, ki sem ga v pričujočem besedilu na kratko predstavil, sem spoznal notranji, upravno-formalni ustroj prostora celjske tržnice. Po mojem je pomembno, da raziskovalec spozna tudi to perspektivo, saj mu omogoči veliko širši vpogled v obravnavani pojav. Tržni red igra v celotni zgodbi preučevanega prostora izjemno pomembno vlogo, določa mu namreč vsakodnevni delovni ritem in formalni utrip, ki je nujen za obstoj prostora.

Viri in literatura:

BORNŠEK, Polonca: Tržni red celjske tržnice. Neobjavljeno besedilo. 1995.

ŽIDOV, Nena: *Ljubljanski živilski trg*. Ljubljana: Viharnik, 1994.

Datum sprejema članka v uredništvo: 3. 10. 2007.

Strokovni članek / 1.04

Iris Zakošek

GLAVNI TRG KOT OSREDNJI TRŽNI PROSTOR PRED DRUGO SVETOVNO VOJNO V CELJU

Povzetek

V članku je predstavljen celjski Glavni trg, ki je bil pred drugo svetovno vojno osrednji tržni prostor v lasti Mestne občine, ki je prirajala tržne dneve ob sredah in sobotah; sejemska dneva sta imela svoj izvor v nekdanjih tedenskih sejmih. Opisani so pridelki, ki so jih smeli prodajati na stojnicah: poljski pridelki, domače in južno sadje, žita, semena, jajca, perutnina, mleko in mlečni izdelki, med in medeni izdelki, vosek, meso in mesni izdelki, rečne in morske ribe, raki, polži, školjke, gobe, zelišča, cvetje, pa tudi izdelki domače izdelave, kot so suha roba, lončeni izdelki ipd. Tržna pristojbina, ki so jo morali plačevati prodajalci, je bila odvisna od vrste in količine blaga. Po odredbah mestnega poglavarstva je tržno upravo vodil tržni nadzornik, pri delu pa sta mu pomagala veterinarski in zdravstveni referent.

Abstract

The text focuses on Celje's central square, Glavni trg, which before the Second World War was owned by the Municipality of Celje and served as the central marketplace. Based on former weekly fairs, market days took place on Wednesdays and Saturdays. Farmers were allowed to sell the following products: agricultural produce, domestic and citrus fruits, cereals, seeds, eggs, poultry, milk and dairy foods, honey and honey products, wax, meat and meat products, sea and freshwater fish, crabs, snails, clams, mushrooms, herbs, flowers, and homemade products such as woodenware, pottery, etc. Market tax depended upon the type and quantity of products. By ordinance of the municipal board, market administration and activities were supervised by market inspector, aided by two assistants in charge of veterinary and health matters.

Glavni trg so skozi zgodovino različno imenovali: Trg, Veliki trg, Glavni trg, Markov trg, Tomšičev trg; leta 1993 so ga ponovno preimenovali v Glavni trg (*Imenoslovje* 1994). Prvotno jedro srednjeveške naselbine je bilo v današnjem JV mestnem delu. Prvotna naselbina je bila majhna, sprva je štela nekaj hiš, ki so se nahajale vzdolž današnjega Glavnega trga. Tržni prostor se je izoblikoval tako, da so se na zahodni strani razvrstile plemiške hiše in javne stavbe, vzhodna stran pa je bila povezana z meščani – drobnimi trgovci in rokodelci. Trg je bil povezan s spodnjim gradom preko Dolge (danes Gosposke) ulice (*Glavni trg* 1996).

Sredi trga je stal mestni vodnjak, ki so ga uporabljali do leta 1871. Na južni strani vodnjaka je že leta 1503 omenjen sramotilni kamen ali mestni pranger, h kateremu so privezovali prestopnike in zločince. V drugi polovici 18. stoletja se je na trgu nahajala železna kletka, v katero so zapirali celjske peke, ki so pekli premajhne hlebce. Sredi širšega južnega dela trga so po letu 1776 postavili na mestu, kjer so usmrtili morilca Pretnerja, Marijino znamenje, ki naj bi mesto varovalo pred podobnimi zločini (ibid.).

Trg je opredeljen kot »navadno odprt prostor, kjer se prodaja in kupuje raznovrstno blago, zlasti živila«. Temeljna funkcija trga je torej preskrba prebivalstva z živili in drugimi nujnimi stvarmi. Najbolj je razširjena predstava o živilskem trgu kot prostoru, kjer se prodajajo in kupujejo živila in blago. Poleg temeljne obstajajo še druge, manj opazne funkcije. Trg, poln ljudi, je naravno središče družabnega življenja. Na njem se ljudje srečujejo, sporazumevajo, tam krožijo raznovrstne govornice, od osebnih opraviljanj do političnih novic, se žalijo, si grozijo. Uporablja se za kupčijo in pogovor. Gospodinje si izmenjujejo recepte (Židov 1994).

Pred drugo svetovno vojno, med njo in še nekaj let po njej je bil na osrednjem prostoru Glavnega trga tržni prostor, kjer sta se srečevala mesto in podeželje (*Glavni trg* 1996).